

BABAYEVA ŞAHİDƏ

AMEA A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutu
e-mail: TarixVeOnunProblemleri@gmail.com**AZƏRBAYCAN SSR MƏKTƏBƏQƏDƏR MÜƏSSİSƏLƏRİ ŞƏBƏKƏSİNİN İNKİŞAFI
(1928-1932-ci illər)****Açar sözlər:** Azərbaycan, respublika, məktəbəqədər müəssisələr, uşaq bağçası, uşaq meydançaları**Ключевые слова:** Азербайджан, республика, дошкольные учреждения, детский сад, детские площадки.**Key words:** Azerbaijan, republic, preschool institutions, kindergarten, playgrounds.

1928-1932-ci illər Azərbaycanda məktəbəqədər müəssisələrin yaradılması, yeni məktəbəqədər tərbiyə sisteminin əsasının qoyulması, uşaq bağçalarında tədris-tərbiyə işinin təkmilləşdirilməsi və sosialist ideologiyası əsasında keyfiyyət dəyişiklikləri prosesinin formalaşmasının intensivləşdirilməsi ilə səciyyələnir. Buna görə bu dövr, məqsədli və obyektiv olaraq, öz növbəsində ikimərhələyə bölünür.

1. Hazırlıq mərhələsi; 1928-1929-cu tədris ili, kənddə və şəhərdə məktəbəqədər müəssisələr şəbəkəsinin yaradılmasının obyektiv əsaslarının yaranması

2. 1929-1932-ci illər, sosialist tipli məktəbəqədər müəssisələrin bünövrəsinin yaradılması.

1928-1929-cu illərdə respublikada məktəbəqədər müəssisələrin təşkilində kəskin sıçrayış üçün şərait yaradılır.

Respublika Xalq Maarif Komissarlığı (XMK) dövlətin, ictimai təşkilatların və əhəlinin vəsaitlərini bu işə cəlb etmək yolu ilə məktəbəqədər müəssisələrin şəbəkəsinin genişləndirilməsinə başladı. Rayon icraiyyə komitələrinin təşəbbüsü ilə məktəbəqədər müəssisələr üçün yerlərin müəyyən edilməsi üzrə işlərin təşkilinə, bu tədbirin yerinə yetirilməsi üçün ictimai təşkilatların, fəalların səfərbərliyə alınmasına başlanmışdı. Bununla əlaqədar məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin nəzdində «Şuralar» yaradılırdı. Bu müəssisələrin işçiləri ilə yanaşı «Şuralara» yerli partiya, komsomol təşkilatlarının, müəssisələrin nümayəndələri, valideynlər, pioner dəstələrinin rəhbərləri daxil edilirdilər. Bu «Şuralar» o dövrdə valideynlərdən növbətçilər təyin edir, kəndlərdə uşaqların vəziyyətini öyrənir, onlara zəruri kömək göstərirdilər. (19)

Bu dövrdə məktəbəqədər yaşlı uşaqların uşaq bağçalarına cəlb edilməsində kütləvi məktəbəqədər tərbiyə yürüşünün təşkili əhəmiyyətli rola malik mühüm hadisə idi. Bu məqsədlə 1929-cu ildə respublika Xalq Maarif Komissarlığı və Bakı Xalq Maarif şöbəsi nəzdində bu tədbirin təşkili üçün qərargah yaradıldı. Qərargaha Ayna Sultanova rəhbərlik edirdi. Onun tərkibinə Mirzəyev, A.Məmmədov, Əşrəfov, həmçinin AK(b)P MK-nın qadın şöbəsinin, Azərıtifaqın, həmkarlar ittifaqları və komosomolun nümayəndələri daxil edilmişdilər.

Bu yürüşün məqsədi ictimai qüvvələri və vəsaitləri Azərbaycanın şəhər və kəndlərində məktəbəqədər tərbiyə müəssisələri şəbəkəsinin genişlənməsi üçün səfərbərliyə almaq idi.

Məktəbəqədər müəssisələrdə tərbiyə işinin keyfiyyətini yüksəltmək, valideynlər arasında pədaqoji təbliğati genişləndirmək, tərbiyəçilər hazırlamaq üçün məktəbəqədər tərbiyə kursları yaratmaq vəzifəsi qarşıya qoyulmuşdu.

Xalq Maarif Komissarlığının respublika Xalq Komissarları Sovetinə göndərdiyi 1929-cu il 10 dekabr tarixli məktubunda qeyd edilirdi ki, XMK nəzdində təşkil olunmuş məktəbəqədər yürüşün təşkili üzrə qərargahın təsdiq olunmuş planının həyata keçirilməsi üçün 421665 rubl məbləğində vəsait tələb olunur, ancaq XMK-da göstərilən vəsaitin olmaması məktəbəqədər müəssisələrin şəbəkəsinin genişləndirmək üçün mühüm tərbiyəvi-təşkilati əhəmiyyətə malik tədbirin həyata keçirilməsini təhlükə altında qoyur. Buna görə XMK sovet, ictimai və kooperativ təşkilatların bu tədbirdə fiziki və maddi iştirakı üzrə bütün zəruri tədbirlərin qəbul edilməsi barədə xahişlə Xalq Komissarları Sovetinə müraciət edir. (1) Məktuba, yürüşün keçirilməsi üçün vəsait ayrılmalı olan ictimai təşkilatların adları göstərilən siyahı əlavə olunmuşdu. Bu müəssisə və təşkilatlar XMK-nın hesabına uşaq bağçalarının şəbəkəsinin genişləndirmək üçün 388 min rubl köçürməli idilər.

XMK-nın bu məktubu Xalq Komissarları Sovetində müzakirə edilərək müvafiq qərar qəbul edilmişdi. Qərarda 14 təşkilatdan 356 min rublun ayrılması nəzərdə tutulmuşdu. Xalq Komissarları

Tarix və onun problemləri, № 4 2011

Sovetinin qərarında deyirdi ki, yerli dövlət büdcəsində gərginliklə əlaqədar, təqdim olunan planın büdcə vəsaitləri ilə yerinə yetirilməsi mümkün deyildir, bununla əlaqədar bu məqsəd üçün ayrı-ayrı təşkilat və idarələrdən vəsaitlərin cəlb edilməsi zəruri hesab edilir. 1929-1930-cu illərdə Xalq Maliyyə Komissarlığının hesabına dairələrin yerli büdcələrinin vəsaitlərindən 9 min rubl, XMK-nın büdcəsindən 25 min rubl, Bakı Sovetinin vəsaitlərindən 25 min rubl, Azərıtiffağdan-72 min rublun köçürülməsi nəzərdə tutulmuşdu. (2)

XMK nəzərdə tutulmuş tədbirlərin tez və səmərəli həyata keçirilməsi üçün məktəbəqədər tərbiyə yürüşünün təşkili işinə hazırlığı təcili olaraq başlamağı təklif etmişdi. Tədbirin təşkili üçün vəsait ayırmalı olan bütün müəssisə və təşkilatlarla təcili əlaqələr yaratmaq tövsiyyə edilirdi. (3)

Bu ictimai hərəkatın həyata keçirilməsinə 1929-cu ildən başlanılır. 1930-cu ilin aprelinde məktəbəqədər müəssisələrin işçiləri, pedaqoji məktəblərin şagirdləri, uşaq bağçaları üçün kadr hazırlığı üzrə kursların dinləyiciləri, həmçinin məktəbəqədər yaşlı uşaqların özləri yürüşə çıxdılar. Bu yürüşdə dövlət idarələri və təşkilatlarından olan fəallar da iştirak edirdilər. Yürüşdə iştirak edən məktəbəqədər müəssisələrin işçilərinin böyük hissəsi Mərkəzi Qərargah tərəfindən fəxri fərmanlarla mükafatlandırılmışdılar. Pedaqoji məktəblərin bir qrup şagirdləri, digər fəallar da fəxri fərmanla mükafatlandırılmışdı. Onların sırasında K.Qədimbəyovu, V.İvanovu, H.Əliyevi, Kolesnikovu və b. qeyd etmək olar. 11092 nəfər məktəbəqədər yaşlı uşaq məktəbəqədər tərbiyə yürüşünün keçirilməsi nəticəsində uşaq bağçaları və meydançalarla əhatə olunmuşdu. Bu uşaqların sosial tərkibi aşağıdakı kimi idi: fəhlə və yoxsul uşaqları – 6235 nəfər, kəndli uşaqları – 2883 nəfər, qulluqçu uşaqları – 1131 nəfər, sənətkar uşaqları – 388 nəfər, digər sosial qrupdan olan uşaqlar – 455 nəfər. (4) Onların milli tərkibi isə aşağıdakı kimi idi: azərbaycanlılar-5399, ruslar-3085, ləzgilər, yəhudilər və başqaları – 2608 nəfər. (5)

1928-1930-cu illərdə həyata keçirilən tədbirlər öz nəticələrini vermiş, məktəbəqədər müəssisələrin sayı və onlarda tərbiyə alan uşaqların sayı xeyli artmışdı. Belə ki, əgər 1924-1925-ci tədris ilində 19 uşaq bağçasında 1096 uşaq tərbiyə alırdısa, 1930-1931-ci tədris ilində 463 uşaq bağçasında onların sayı 13549 nəfər təşkil edirdi. Əslində, əgər 1924-1925-ci tədris illərində qəza şəhərləri ilə kənd yerlərində bir ədəd də olsun məktəbəqədər müəssisə yox idisə, 1930-1931-ci illərdə göstərilən yerlərdə artıq 157 uşaq bağçası qeydə alınmış və onlar 3681 uşağı əhatə edirdi. Bu dövrdə uşaq meydançaları da meydana gəlməyə və fəaliyyətə başlayır. 1927-1928-ci illərdə respublikada 216 uşağı əhatə edən 6 uşaq meydançası fəaliyyət göstərirdisə, 1930-1931-ci illərdə 303 uşaq meydançasında 9090 uşaq məşğul olurdu. Respublikada fəaliyyət göstərən 303 uşaq meydançasından 264-ü qəza şəhərləri və kənd yerlərində yerləşirdi və onlar 6750 məktəbəqədər yaşlıuşağı əhatə etmişdilər.

1924-1931-ci illərdə Azərbaycanda məktəbəqədər müəssisələrin inkişafı və onlarla məktəbəqədər yaşlı uşaqların əhatə olunması(6)

Cədvəl 1

İllər	Şəhər qəsəbələri		Kənd yerləri		Cəmi	
	Uşaq bağçalarının sayı	Uşaqların sayı	Uşaq bağçalarının sayı	Uşaqların sayı	Uşaq bağçalarının sayı	Uşaqların sayı
1924-1925	19	1096	-	-	19	1096
1925-1926	20	1351	-	-	20	1351
1926-1927	51	2416	4	122	55	2538
1927-1928	71/4	2478/138	5/2	168/78	76/6	2626/216
1928-1929	80/10	3002/506	27/20	448/574	107/30	3450/1080
1929-1930	145	5661	36/32	1260/2295	181/32	6921/2295
1930-1931	306/39	9868/2340	157/264	3681/6750	463/303	13549/9090

Tarix və onun problemləri, № 4 2011

Cədvəldə maili xəttədən sağda verilmiş rəqəmlər uşaq meydançalarının və onlarla əhatə olunmuş uşaqların sayını göstərir. Rəqəmlərdən görüldüyü kimi, artıq birinci beşilliyin ilk illərində məktəbə-qədər məəsisələrin inkişafı sahəsində əsaslı dəyişikliklər baş verirdi. 1930-cu ildən başlayaraq respublikada həm şəhər, həm də kənd yerlərində məktəbəqədər müəsisələrin sayı xeyli artmışdır. Demək olar ki, məhz birinci beşilliyin ilk illəri Azərbaycanda ictimai məktəbəqədər tərbiyə sisteminin yaradılmasının başlanğıcı kimi səciyyələnir.

Məlumdur ki, birinci beşillik dövrü sənayeləşdirmə, həm də kənd təsərrüfatı istehsalının kollektivləşdirmə xəttinə keçirilməsi dövrü kimi səciyyələnir. Eyni zamanda mədəni inqilab problemi həll edilirdi. Bu problemin həlli isə həm də qadınların azad edilməsinə, onların sosial fəallığının yüksəldilməsinə yönəldilmişdi. Bu vəzifələrin həllində müəyyən nailiyyətlər əldə edilmişdi. Qeyd etmək kifayətdir ki, kolxoz və sovxozlarda çalışan 210195 işçidən 105566 nəfəri, yəni 50%-dən çoxunu qadınlar təşkil edirdi. Bununla əlaqədar istehsalatda çalışan qadınların uşaqlarının məktəbəqədər tərbiyə müəsisələri ilə təmin edilməsi zəruriliyi meydana çıxmışdı. Kənd təsərrüfatında çalışan qadınların məktəbəqədər yaşlı uşaqlarının sayı isə o dövrdə 134297 nəfər idi.

1931-ci ildə sənayedə, idarə və təşkilatlarda 19 min nəfər qadın çalışırdı ki, onlardan da təqribən 70%-i azərbaycanlı qadınlar idi. Ancaq bu hələ tam deyildi. Azərbaycan XKS-nin 1932-ci il 17 mart tarixli qərarına görə xalq təsərrüfatında çalışan qadınların sayını 31963 nəfərə çatdırmaq nəzərdə tutulmuşdu. (7) Bununla əlaqədar qeyd etmək lazımdır ki, qadınların ictimaiistehsalda cəlb edilməsi məsələsinin həllində əyintilərə yol verilmişdi. İstehsalatda çalışan qadınların uşaqlarının tərbiyəsinin təşkilinin həll edilməməsi həmin uşaqların baxımsızlıq şəraitində yaşamasına gətirib çıxarırdı. Ancaq bu vəzifənin həlli çətin idi, çünki məktəbəqədər müəsisələrin şəbəkəsinin genişləndirilməsinə ayrılan vəsaitlər kifayət deyildi. Bu dövrdə respublikanın iqtisadi vəziyyəti yeni məktəbəqədər müəsisələrin tikintisi tələbatlarını ödəyə bilmədiyinə görə, bunu əhalinin hesabına da etmək mümkün deyildi. İxtisaslı tərbiyəçi kadrların kəskin çatışmaması da bu işdə uğur qazanmağa mane olurdu. Buna baxmayaraq müəyyən tədbirlər həyata keçirilirdi. Azərbaycan XMK 1931-ci ilin dekabrında məktəbəqədər müəsisələrin şəbəkəsini inkişaf etdirmək üçün əməli tövsiyələr layihəsi hazırlamışdı. (8) Layihədə yerli təşkilatlara məktəbəqədər tərbiyə müəsisələri üçün yeni xüsusi evlərin tikintisini plana daxil etmək xahiş olunurdu. Layihədə bu müəsisələr üçün yeni kadrların hazırlanması, habelə onlara yerli maarif orqanları, elmi-metodiki şura, pedaqoji stansiya tərəfindən rəhbərliyin gücləndirilməsi, ərzaq malları ilə təchiz edilməsi məsələlərinə də yer ayrılmışdı. Azərbaycan XMK nəzərdə tutulmuş işlərin planlı qaydada həyata keçirilməsi üçün tədbirlər görməyə başlamışdı. Belə ki, məktəbəqədər müəsisələr şəbəkəsi üçün 50 yeni uşaq evinin tikintisi planlaşdırılmışdı. Bu məqsədlə dövlət 1932-ci ildə 1500 min rubl ayırmışdı. (9) Bundan əlavə, hələ 1931-ci ildə respublika XMK və Bakı Xalq Maarif şöbəsi bütün bölmələr üzrə xeyli vəsait ayırmışdı. Məsələn, Bakı Xalq Maarif şöbəsi bu məqsəd üçün 1142 min rubl, respublika XMK 144 min rubl nəzərdə tutmuşdu ki, bütün respublika üzrə isə bu 2586590 rubl təşkil edirdi. (10) Məktəbəqədər müəsisələrin sayını artırmaq üçün yerli orqanların büdcələrindən də vəsaitlər istifadə edilirdi. Belə ki, 1932-ci ildə yerli büdcələrin hesabına məktəbəqədər müəsisələrə 50894 rubl ayrılmışdı. Bu məbləğdən sərhəd rayonlarına 1932-ci ildə 6932 rubl, pambıqçılıq rayonlarına isə 21889 rubl ayrılmışdı. (11) Bu vəsaitlərlə uşaq bağçaları, uşaq meydançaları və s. tikilirdi, o cümlədən Bakı vağzalında uşaq otaqları açılmışdı. (12) Məktəbəqədər müəsisələrə rəhbərliyi dirçəltmək üçün 1931-ci ildə məktəbəqədər tərbiyə bölməsi və pedaqoji kabinet yaradılmışdı. (13) Bu dövrdə bölmənin «Təlimatı» da nəşr olunur və orada onun vəzifələri müəyyənedilir: Azərbaycanın bütün ərazisində məktəbəqədər müəsisələrə təşkilati və metodiki rəhbərlik, məktəbəqədər tərbiyənin metodika və proqramlarını hazırlamaq, vəsaitlərin müzakirəsi və təsdiqi. «Təlimat»da bölmənin vəzifələrinə aid olan 9-a qədər maddə sadalanırdı. «Təlimat»ın ikinci hissəsi bölmənin strukturu və hüquqlarına həsr edilmişdi. Burada aşağıdakılar qeyd edilirdi: Azərbaycan SSR XMK-nin məktəbəqədər tərbiyə bölməsi Xalq Maarif Komissarı və onun müavininin bilavasitə tabeçiliyində yerləşir, bölməyə Xalq Maarif Komissarının təyin etdiyi şəxs rəhbərlik edir, bölmə partiya, hökumət orqanlarının, Xalq Maarif Komissarlığının göstərişlərinə uyğun məsələləri, bütün məktəbəqədər müəsisələr arasında canlı və yazılı əlaqələrin yaradılmasını yerinə yetirir.

Məktəbəqədər bölmənin ştatına bir nəfər rəhbər, 2 nəfər məsul icrası və bir nəfər katib daxil idi. Bütün bu strukturların yaradılması məktəbəqədər tərbiyə işinin təşkilinə təkan verməli idi. Ancaq partiya orqanlarının tez-tez bu işə qarışması məktəbəqədər müəsisələrin fəaliyyətində çətinlik və ziddiyyətlər yaradırdı. 1933-cü il oktyabrın 25-də Azərbaycan K(b)P MK-nin qərarı əsasında Xalq Maarif Komissarlığı yenidən qurulur və bununla əlaqədar Dövlət Elmi Şurası, elmi-metodik Şura

ləğv olunur, onların əvəzinə bir sıra müəssisə və şöbələr yaradılır. Məktəbəqədər bölmə məktəbəqədər şöbəyə çevrilir. Beləliklə, istehsalata cəlb edilmiş qadınların uşaqlarının uşaq bağçaları ilə təmin edilməsi vəzifələrinin həlli çətinləşir və onun yerinə yetirilməsi müddətləri bürokratik müdaxilə nəticəsində uzanır.

Partiya qərarları ilə bağlı olan digər bir hadisə də diqqəti cəlb edir. 1931-ci ildə pambıqçılığın kənd təsərrüfatı istehsalının əsas sahəsinə çevrilməsi barədə qərarın qəbul edilməsi ilə bağlı pambıqçıların uşaqlarını daha geniş əhatə etmək üçün respublikanın pambıqçılıq rayonlarında uşaq bağçaları və yaşlıların yaradılmasına üstünlüyün verilməsi tələbi irəli sürülmüşdü. Bu məqsədlə respublika XMK ictimai təşkilatlarla birlikdə pambıqçılıq rayonlarında 200 uşaq bağçasının açılmasını təmin etmişdi. (14) Ancaq bu məktəbəqədər müəssisələrin işinin təşkili keyfiyyəti çox aşağı idi. Buna baxmayaraq o dövrdə məktəbəqədər müəssisələrin şəbəkəsinin daha da genişləndirilməsi vəzifələri irəli sürülürdü. 1932-ci ildə pambıqçılıq, sənaye və sərhad rayonlarında uşaq bağçaları və meydançalarının təşkilinə xüsusi diqqət verilirdi. Bu məqsədlə respublikanın qeyd olunan rayonlarında məktəbəqədər yaşlı uşaqların sayı dəqiqləşdirilmişdi. Respublikanın 33 rayonunda, o cümlədən Naxçıvan MSSR və DQMV-də 47413 uşaq qeydiyyatına alınmışdı və onların 1596 qrupda yerləşdirilməsi nəzərdə tutulmuşdu. 1932-ci ildə respublikanın göstərilən rayonlarında yaşayan 178226 uşaqdan 47413 nəfərinin, yəni 26,6%-nin məktəbəqədər müəssisələrə cəlb edilməsi nəzərdə tutulmuşdu. Uşaqların təqribən 3-dən 2-si ictimai məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrindən kənar qalırdı. Ancaq nəzərdə tutulmuş plan da həyata keçirilmirdi. 1932-ci ildə plan üzrə nəzərdə tutulmuş 1596 qrupdan cəmi 1053-ü, təqribən 66%-i təşkil olunmuşdu. Bu qruplarla 28440 uşaq, yəni planda nəzərdə tutulmanın 60%-dən azı əhatə olunmuşdu. (15)

Nəticədə, Azərbaycanda məktəbəqədər müəssisələrin təşkili sahəsində birinci beşillikdə (1928-1932-ci illər) nəzərdə tutulmuş göstəricilər axıradək yerinə yetirilməmişdi. Demək olar ki, ictimai məktəbəqədər tərbiyənin yeni sisteminin bünövrəsi möhkəm qurulmamışdı, bu isə respublikada məktəbəqədər müəssisələrin şəbəkəsinin inkişafına müəyyən mənada təsir göstərirdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, respublikada məktəbəqədər müəssisələrin təşkilinə aid göstəricilərin aşağı səviyyədə olmasına baxmayaraq, birinci beşillik illərində bu məqsədlər üçün ayrılmış vəsaitlər vaxtılı-vaxtında verildirdi və ildən-ilə artırdı. Belə ki, 25 dağ və digər rayonlara 794233 rubl ayrılmışdı. (16) Bu rayonlarda uşaq bağçaları ilə 3780, uşaq meydançaları ilə 12300, uşaq kombinatları ilə – 380, uşaq primitivləri ilə 21980 uşaq əhatə edilmişdi. Ancaq bu rəqəmlər də planda nəzərdə tutulduğundan aşağı idi. 1932-ci ildə plan üzrə 4-6 yaşlı 80529 uşağın məktəbəqədər tərbiyə müəssisələri ilə əhatə olunması nəzərdə tutulmuşdu. Ancaq faktiki olaraq 55947 uşaq bu şəbəkələrlə əhatə edilmişdi ki, bu da nəzərdə tutulmanın 57,6%-i idi. (17)

Azərbaycanda məktəbəqədər müəssisələrin ayrı-ayrı növləri üzrə plan aşağıdakı şəkildə yerinə yetirilmişdi: uşaq bağçaları – 81,5%, uşaq primitivləri – 62,7%, uşaq meydançaları – 58,2%. Göründüyü kimi, göstərilən növlərdən heç biri üzrə nəzərdə tutulan plan göstəriciləri yerinə yetirilməmişdi.

1932-ci ildə məktəbəqədər müəssisələrin təşkili sahəsində ayrı-ayrı bölgələr üzrə planın yerinə yetirilməsi göstəriciləri (18)

Məktəbəqədər müəssisələrin növ- ləti	Pambıqçılıq rayonları	Sərhad rayonları	Digər rayonlar	DQMV	Naxçıvan MSSR	Bakı
Uşaq bağçaları	62,2	41,7	113,4	17,89	61,8	88,8
Uşaq primitivləri	57,9	72,1	67,5	14,2	15,1	90,0
Uşaq meydançaları	62,8	35,3	53,0	44,0	22,0	89,0

Cədvəldən göründüyü kimi, ayrı-ayrı bölgələr üzrə də məktəbəqədər müəssisələrin yaradılması planı yerinə yetirilməmişdi. Göstərilən rəqəmlərin təhlili göstərir ki, 1928-1932-ci illərdə Azərbaycanda məktəbəqədər müəssisələrin şəbəkəsinin təşkili və inkişafı üzrə planların yerinə yetirilməsi sahəsində bütövlükdə hansısa yüksək göstəricilər haqqında danışmaq doğru olmazdı. Planda nəzərdə tutulanlarla real göstəricilər arasında xeyli fərq var idi.

Buna baxmayaraq məktəbəqədər müəssisələr şəbəkəsinin yaradılması sahəsində xeyli irəliləyişlər əldə olunmuşdu. Dövlət orqanları bu iş üçün lazımı miqdarda vəsait ayırırdılar.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Pespublikas Milli Dövlət Arxivi (AR MDA), f.796, siy.16, iş 276, v.7.
2. Yenə orada, iş 226, v.22.
3. Yenə orada.
4. ARMDA, f.57, siy.57, iş 209, v.3.
5. Yenə orada, v.51.
6. ARMDA, f.796, siy.16, iş 276, v.14.
7. Yenə orada, iş 680, v.72.
8. ARMDA, f.57, siy.5, iş 180, v.24.
9. ARMDA, f.796, siy.16, iş 712, v.33.
10. Yenə orada, v.49.
11. Yenə orada, iş.759, v.17a.
12. ARMDA, f.57, siy.5, iş 132, v.9.
13. Yenə orada, iş 168, v.v.12,18.
14. ARMDA, f.57, siy.5, iş 258, v.8-9.
15. Yenə orada, v.15.
16. Yenə orada, v.17.
17. ARMDA, f.896, iş 759, siy.16, v.1.
18. Yenə orada.
19. Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства Азербайджанской ССР. Баку, 1959, № 15, s.454-455.

БАБАЕВА ШАХИДА

Институт Истории им. А. Бакиханова НАНА

e-mail: TarixVeOnunProblemleri@gmail.com

**Развитие сети дошкольных учреждений Азербайджанской ССР
(1928-1932-гг.)**

В статье исследован вопрос развития дошкольных учреждений Азербайджана. В исследуемые годы к созданию сети дошкольных учреждений было уделено особое внимание.

На основе архивных материалов прослеживается развитие и укрепление сети дошкольных учреждений.

BABAЕVA SHAHIDA

Institute of History n. A. Bakikhanov National

Academy of Sciences of Azerbaijan

e-mail: TarixVeOnunProblemleri@gmail.com

**Development of a network of preschool institutions of the Azerbaijan SSR
(1928-1932-years)**

The article explored the issue of pre-school institutions of Azerbaijan. In the years under study to establish a network of preschools has been given special attention. On the basis of archival materials can be traced to develop and strengthen the network of preschool institutions.

Rəyçilər: t.e.d. V.Həsənov, t.e.d. R.C.Süleymanov

Azərbaycan Texniki Universiteti «Tarix» kafedrasının 09 dekabr 2011-ci il tarixli iclasının qərarı ilə çap məsləhət görülmüşdür (protokol № 04)